Nr 107.

Ankom till Riksdagens kansli den 26 april 1913 kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för staden Sala att försälja vissa s. k. tilldelningar och intagor. (1:a Avd.)

I proposition, nr 82, av den 7 februari 1913 till Riksdagen, vilken proposition remitterats till jordbruksutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen förklara, att från dess sida hinder ej möter mot försäljning av vissa, enligt stadsfullmäktiges i Sala uppgift till stadens donationsjord hörande utanför stadsplanen liggande så kallade tilldelningar och intagor, vilka enligt åberopad förteckning utgöra tillhopa 248 hektar 27 ar 19 kvadratmeter, under förutsättning att köpeskillingarna ej understiga de vid värdering, på sätt i statsrådsprotokollet närmare angives, åsatta värden samt att av försäljningsmedlen bildas en fond, beträffande vars förvaltning meddelas bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i statsrådsprotokollet angivits.

I detta ärende har departementschefen till berörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Frågan om städernas donationsjordar har för åtskilliga år sedan varit föremål för utredning. Av förekomna anledningar har nämligen Kungl. Maj:t den 17 juni 1893, enär det för befordrande i allmänhet av ett tjänligare tillgodogörande av städernas donationsjordar likasom för befrämjande av enskildas trygghet i besittningen av stadsjord, som kommit i deras värjo, syntes vara av vikt, att åt städerna bereddes möjlighet ej allenast att kunna med full äganderätt åt

enskilda upplåta donerad jord, än även att, där sådan jord redan kommit i enskild besittning, kunna bekräfta den gjorda upplåtelsen, så att den bleve för framtiden fullt betryggande, anbefallt kammarkollegium att inkomma med betänkande, huruvida befogenhet i nu angivna hänseenden kunde böra inrymmas åt städerna, och i sådant fall, vilka förbehåll därvid borde fästas. Kollegiet avgav i ärendet den 30 december 1897 ett utförligt betänkande, däri kollegiet, bland annat, förmälde, att det enligt dess föreställning vore tjänligast, om, i överensstämmelse med dittills iakttagna ordning, giltigheten av stadsfullmäktiges eller allmän rådstugas beslut om avhändande av donationsjord utom stadsplan i varje fall gjordes beroende av Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse, i vilket avseende någon allmän uttrycklig bestämmelse emellertid icke syntes kollegiet erfordras, varjämte kollegiet hemställde, att genom allmän författning måtte stadgas, att gällande bestämmelser i avseende på dispositionen av städernas donationsjordar icke utgjorde hinder för städerna att, under de villkor och förbehåll, som Kungl. Maj:t uppå därom skeende framställning särskilt för varje stad täcktes i nåder bestämma, *vare sig* bekräfta sådant redan förhandenvarande enskilt innehav utav donationsjord, som, frånsett jordens donationsegenskap, uppfyllde villkoren för grundläggande av tjuguårig hävd enligt nådiga förordningen den 22 april 1881, i den mån dylik bekräftelse kunde vara erforderlig, *eller* med äganderätt föryttra sådan i städernas egen värjo befintlig jord av omförmälta beskaffenhet, vilken uti behörigen fastställda stadsplaner inginge såsom tomter eller delar av sådana.

Genom nådigt brev den 27 januari 1899 förklarade Kungl. Maj:t, att då av den lämnade utredningen framginge, att den donationsjord, som vore belägen inom stadsplanens gränser, vunne användning i enlighet med donationsändamålet, då densamma med full äganderätt överlätes på enskilda, och följaktligen betänklighet icke mötte mot att, fortfarande som hittills, meddela bifall till städernas framställningar om tillstånd att till enskilda av donationsjorden avlåta tomter och tomtdelar inom stadsplanen, jämväl i sammanhang med utvidgning av denna plan, eller mot meddelande av tillstånd för städerna att, då område inom stadsplanen tidigare upplåtits till enskild person, men ovisst kunde anses, huruvida upplåtelsen skett med äganderätt eller nyttjanderätt, medgiva, att innehavaren finge till fastigheten åtnjuta full äganderätt,

men det i allmänhet icke kunde anses med donationsändamålet överensstämmande, att städerna till enskilda föryttrade donationsjord,

som vore belägen utom stadsplanen, vadan tillstånd till sådant avyttrande eller till bekräftande med full äganderätt av redan verkställd upplåtelse av sådan jord borde lämnas endast i sådana undantagsfall, då av särskilda skäl upplåtelsen kunde visas vara av det gagn för staden, att donationsändamålet kunde anses varda genom upplåtelsen uppfyllt,

samt, om än vid sådant förhållande skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för att förmå städerna att i den största möjliga omfattning söka återvinna utom stadsplanens område belägen donationsjord, som kommit under enskild värjo, och att foga anstalt härom i så god tid, att hinder enligt förordningen om tjuguårig hävd den 22 april 1881 icke måtte mellankomma, likväl med hänsyn därtill att åtgärder i sådan riktning på de flesta ställen komme att vålla svårigheter av flera slag icke blott för jordinnehavarna utan även för städerna själva samt att det på vissa ställen kunde påvisas, att de bestående förhållandena vore för städerna gynnsammare än vad resultatet av en reduktion skulle bliva, ändamålsenligare vore att överlåta åt städerna själva att, efter å varje ort förekommande omständigheter, avgöra, huruvida mått och steg skulle vidtagas för återvinnande av städerna frångången donationsjord utom stadsplanen,

fann Kungl. Maj:t vad i ärendet förekommit icke till någon annan sin åtgärd föranleda, än att Kungl. Maj:t förklarade sig vilja till prövning i varje särskilt fall upptaga de ansökningar, som kunde från städerna inkomma vare sig angående tillstånd att till enskilda av donationsjorden upplåta tomter eller tomtdelar inom stadsplanen, jämväl i sammanhang med utvidgning av sådan plan, eller om medgivande att till enskilda föryttra donationsjord utom stadsplanen i sådana undantagsfall, då av särskilda skäl upplåtelsen kunde visas vara av det gagn för staden, att donationsändamålet kunde anses varda genom upplåtelsen uppfyllt.

Efter denna allmänna redogörelse för de grunder, efter vilka städernas donationsjord *för närvarande* disponeras, övergår jag till den fråga, jag nu har att anmäla för Kungl. Maj:t.

Stadsfullmäktige i Sala hava nämligen hos Kungl. Maj:t anhållit om rätt att till vederbörande innehavare försälja vissa utom stadsplanen belägna s. k. tilldelningar och intagor, vilka uppgivas tillhöra stadens donationsjord.

I anledning härav hava C. G. Rönngren med flera personer såsom kommitterade för tilldelningsinnehavarna hemställt, att de ifrågavarande områdena såsom varande av gruvfrälse natur måtte utan vederlag upplåtas till innehavarna med full äganderätt.

Innan jag närmare ingår på dessa framställningar, ber jag att, i huvudsaklig anslutning till en av kammarkollegium i ärendet verkställd utredning, få lämna en kort historik rörande de förfoganden, som under gångna tider träffats angående de intill Sala liggande jordarna.

Av den jord, som ligger under Sala stads domvärjo men icke blivit indelad till tomter, synas två slag kunna särskiljas, dels den s. k. gruvfrälse- eller bergfrälsejorden och dels den egentliga stads- eller kronojorden.

I fråga om den förra må erinras, att under konung Gustaf I:s regering bergsbruk bedrevs vid Sala dels omedelbart för konungens räkning, dels av ägare eller innehavare av hemman i trakten, dels ock av obesutna bergsmän och rotekarlar. Dessa obesutna bergsmän och rotekarlar hade efter hand gjort intäkter antingen på allmänningsmark eller på områden, som tillhörde redan skattlagda hemmans utmark. Då vederbörande hemmansägare sökte återtaga dessa intäkter, blev genom ett kungl. brev den 15 november 1554, vilket sedermera i viss mån konfirmerades genom ett kungl. brev den 30 november 1612, förordnat, att de bergsmän, rotekarlar och andra flera, som bodde vid Sala, skulle obehindrat få njuta, bruka och behålla de ägor, de röjt och upptagit, ävensom att de fortfarande skulle på allmänningsskogen få till både äng och hästhagar uppröja mossar och kärr, varemot de förbjödos att intaga och tillägga sig ägor, som av ålder lytt och legat till hemman. Den förlust, som förorsakades åtskilliga hemman genom ovannämnda inkräktningar, sökte vederbörande avhjälpa genom vederlag av flerahanda slag.

Största delen av de personer, som sysselsatte sig med bergsbruket och icke tillika hade hemmansbruk, ävensom åtskilliga andra, vilka försågo gruvarbetarna med deras förnödenheter, torde hava varit bosatta vid eller i närheten av gruvan, varest jorden, enligt vad ett kungl. brev den 30 juni 1584 visar, redan då var indelad i tomter.

Enligt vad Sala stads skogsförvaltning upplyst, har denna jord alltid ansetts kunna innehavas med äganderätt. De särskilda områdena hava lagfarits och intecknats. Denna jord, som enligt skogsförvaltningens uppgift sedan äldre tider varit revad och kartlagd, skall även nu kunna bestämmas till såväl läge som storlek.

Beträffande åter stads- eller kronojorden omförmäles, att konung Gustaf II Adolf den 15 april 1624 utfärdade de första privilegierna för staden Sala, som därvid förlades till Ekeby by på omkring $^1/_4$ mils afstånd från gruvan.

Den 24:de punkten av dessa privilegier innehåller, bland annat, att under varje tomt och gård, som borgare eller bergsmän i staden uppbyggde, skänktes av Bråstads, Ekeby och Väsby gårds ägor efter stadens nödtorft åker till två tunnors utsäde vart år samt tolv lass äng till evärdlig egendom att njuta och behålla med villkor att därför erlades viss myckenhet silver dels till kronan och dels till staden. De gamla gruvägorna eller de, som avsågos i ovanberörda kungl. brev den 15 november 1554 — sedermera benämnda gruvfrälse- eller bergfrälsejorden till skillnad från den av kronan tid efter annan förlänade, så kallade stads- eller kronojorden — tillförsäkrades rätt att varda bibehållna vid deras förra rättigheter. Genom 25:te punkten i samma privilegier uppläts åt Sala stad det fiske, den skog och det mulbete, som till Väsby gård, Ekeby och Bråstad tillförene legat hade, med rättighet för borgmästare och råd att, därest några torpare på detta område sig nedsatt, antingen ålägga dem en viss skatt till staden eller åter utlägga deras intagor till utmarken. I 26:te punkten i privilegierna förbjöds att styckevis försälja eller förpanta några av de under staden skänkta »ägor», dock medgavs försäljning och förpantning av dessa ägor, med villkor att äga och tomt tillhopa skulle uppbjudas på rådstugan till staden eller till bofast borgare och ingen annan. Likaledes skulle den, som gamla gruvägor föryttra ville, sälja dem antingen till staden eller besuten borgare.

Genom kungl. brev den 22 oktober 1641 skänktes till ytterligare utrymme och mulbete tre hemman i Norrby tillika med fyra därå varande torp (fyra fjärdedels hemman) i Norrby socken med dess avgående ränta och alla därtill lydande ägor och lägenheter att höra och lyda under Sala stad såsom evärdlig egendom. Dessa donationer konfirmerades genom senare utfärdade kungl. brev och resolutioner.

Den till staden donerade jord erhöll ytterligare tillökning, då jämlikt kungl. resolution den 24 december 1652 åt staden efterläts ett torp Svepnäs.

Till stadsjorden kom även att höra ett hemman i Norr Kifsta by i Sala socken, vilket hemman staden genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 juni 1685 förunnades till ersättning för ägor, som frångått staden.

De hemman och lägenheter, som sålunda donerats åren 1641, 1652 och 1685, hava disponerats sålunda, att *inägorna* i likhet med de i 24:de punkten av privilegierna donerade ägorna uppdelats till tomter och *skogsmarken* förenats till ett med den jämlikt 25:te punkten donerade skogen och utmarken. Av den till staden förlänade jorden, den så kallade stads- eller kronojorden, hava de i tomter uppdelade ägorna fått

benämning tomt- eller bergsmansjorden, varav de olika delarna benämndes bergsmanstomter, och den sammanslagna skogsmarken Sala stads skogs- och utmark.

Nästan samtidigt med privilegierna för Sala stad utfärdades den 1 maj 1624 av konung Gustaf II Adolf en gruvordning för Sala bergslag. Silververket, som vid denna tid upplåtits på arrende till enskilda, var sedermera dels utarrenderat dels ock omedelbart drivet för kronans räkning, till dess detsamma av bergskollegium genom kontrakt den 15 december 1652 uppläts på arrende till Sala bergslag. Jämlikt resolution den 16 augusti 1653 gillade Kungl. Maj:t den av kollegiet sålunda vidtagna åtgärd. Sedan detta arrende någon tid varit förpantat, men blivit inlöst, uppläts genom kungl. transportresolution den 20 januari 1682 gruvan med tillbehör och inventarier åt Sala bergslag till ett perpetuelt och evärdligt bruk, så länge bergslaget förmådde hålla verket vid makt och efter rätt bergsvis driva detsamma. I denna resolution stadgades i övrigt, bland annat, att enär forne konungars intention av begynnelsen varit, att gruvdelarna och jorden skulle följas åt samt jorden och tomterna förnämligast vore förlänta till gruvans styrka och underhållande, en av utsedde kommissarier verkställd indelning av gruvdelarna, varigenom de rotar, vari gruvan vore indelad, ökats från 14 till 20 och gruvdelarna jämkats mellan en var efter innehavet av tomt och ägor, skulle lända till efterrättelse; att emedan genom denna indelning en del av borgerskapet på grund av innehavande tomter och ägor erhölle del i gruvan och såmedelst komme i åtnjutande av den förbättring, som det gamla bergslaget kostat på verken, så skulle de nya delägarna betala vad på dem kunde belöpa efter upprättat inventarium; att gruvdel skulle vara oskiljaktigt förenad med tomt och ägor, i följd varav den, som innehade gruvdelar men icke därtill hörande tomt och jord, förpliktades att mot lösen avstå gruvdelen till den som tomten och jorden innehade; samt att ingen skulle få äga mindre gruvdel än en fjärdedel.

Den till silververket hörande gruvjord, som var av bergfrälse natur, bibehölls på grund av kungl. resolution den 28 maj 1688 vid denna sin natur, men genom kungl. brev den 17 december 1695 föreskrevs, att bergsmännen vid Salberget ej skulle besitta sådan gruvjord under andra villkor än att de i all görlig måtto sökte hjälpa till verkets ständiga vidmakthållande, i följd varav och om ibland dem, som under bergfrälsefrihet innehade gruv- eller annan slik jord, några funnes, som icke verkligen idkade gruvdelar, dessa skulle uti proportion emot bergfrälset visst arbete till gruvan påläggas. I samma kungl. brev före-

skrevs, att ingen utan särdeles orsak finge hava över två och under en fjärdedels gruvdel.

Sedan Sala gruva sålunda blivit till bergslaget upplåten och gruvdel förenats med innehav av bergsmanstomt, bestämdes genom kungl. brev den 14 juni 1700, att de till staden donerade »ägorna» skulle efter vissa angivna grunder revas och ånyo å tomterna uppdelas. I berörda nådiga brev framhålles till en början, hurusom Sala stad bestode av 160 gamla tomter och gruvdelar. Utom dessa gamla tomter funnes emellertid en del nya tomter, vilka till största delen beboddes av hantverkare och andra från landet intagna personer, som icke hade några gruvdelar, men dock till största delen medelst magistratens tillåtelse uppröjt sig ägor och gjort stora inkräktningar å stadens utmark. Härjämte föreskrevs, att sådana nybyggare skulle avstå sina tomter, om dessa befunnes vara donationsjord, samt att deras inkräktningar skulle gå gruvlotterna till delning. Vidare och jämte framhållande att under Sala stad funnes en ansenlig hop torp, på ägorna planterade, vilka till staden erlade rekognition och skatt, men troligt vore, att torpägorna vore förunnade gruvan, prövade Kungl. Maj:t bäst, att berörda torp bleve underlagda gruvlotterna den bergsman, som finge torpen på sin andel, obetaget att själv ackordera och överenskomma, om han ville utriva eller bibehålla torpen, så vida det vore donerad jord.

Efter det den till staden donerade jord blivit uppmätt och å karta avfattad, verkställdes den i 1700 års kungl. brev föreskrivna revningen år 1701, då ock skattläggning ägde rum å de delar av gruvjorden, som innehades av andra än bergsmän.

Sedan i augusti 1736 staden nästan fullständigt ödelagts av eldsvåda, avlät landshövdingen Johan Cederbielke den 10 maj 1737 till Kungl. Maj:t en skrivelse, innefattande förslag till stadens återuppbyggande enligt en mera vidgad plan; och framhålles i den underdåniga skrivelsen, att i staden funnes, förutom 160 hela bergsmanstomter, jämväl åtskilliga nybyggarplatser, som ej ägde några jordägor och icke heller till vissa ägare indelade blivit, utan efter hand av en del Sala stads invånare intagna »till slag och kålgårdsland eller ock med hus bebyggde, varav några vid eldsvådan avbrunnit», ävensom att det syntes landshövdingen tjänligast, att av dessa nybyggarplatser, som bestode av ofri grund och således staden tillkomme, så många till stadens utvidgande bleve anslagna, som på ett eller annat sätt funnes lediga och obebyggda och så belägna vore, att de därtill anordnas kunde. Genom nådigt brev den 26 maj 1737 tillkännagavs, att Kungl. Maj:t, efter pröfning av landshövdingen Cederbielkes förslag och ut-

vägar till Sala stads återuppbyggande och nödiga utvidgning, samtyckte till berörda förslag samt lämnade landshövdingen fritt att med vederbörandes samråd och överenskommelse därvid så föranstalta, som till stadens bästa prövades lända.

Den 5 juli 1746 hölls sammanträde inför landshövding Cederbielke och bergsrätten av bergslagets ombud, stadens äldste och ortens öfriga invånare, och beslöts därvid, att hytt- och gruvarbetare borde uppå gjord ansökning hos bergsrätten icke vägras tjänliga byggnadsplatser å stadens utmark på sådana ställen, där ingen av ortens invånare skedde förnär, sedan bergsrätten dock först prövat, huruvida den sökande ingen annan utväg hade och således nödvändigt tarvade hjälp samt behörig utsyning på de begärda platserna låtit anställa. Vid dessa boplatsers utstakande tillförsäkrades deras innehavare rätt till dem allenast för den tid, de förblevo i bergslagets tjänst.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 oktober 1764 anförde bergskollegium, bland annat, följande. Bergsrätten vid Sala silververk hade för kollegium anmält angelägenheten för gruv- och hyttarbetarna där vid verket att utan avseende å deras innehavande små bergsmansdelar okvalda få besitta »nybyggaretomter uti staden med frälsejord.» Denna omständighet kunde nu kollegium ej underlåta att tillkännagiva för Kungl. Maj:t med upplysning tillika, att arbetarna vid silververket väl i forna tider alltid varit besutna och odrevna vid deras innehavande små bergsmansdelar; att då emellertid genom kungl. transporten av den 20 januari 1682 fastställts, att ingen skulle få äga mindre gruvdel än en fjärdedel, samt genom kungl. brevet den 17 december 1695 gruvfrälsejorden i Salberget blivit bergsmännen egentligen tillerkänd och därvid ytterligare förordnats, att ingen utan särdeles orsak borde hava över två och under en fjärdedels gruvdel, så hade följden blivit, att de gruvarbetare, som icke vore bergsmän, ej ansåges hava rättighet att besitta gruvfrälsejord och att en stor del sådan jord de fattige arbetarna evärdligen frångått; att ännu större och kännbarare svårighet dock övergått bergverkets arbetare år 1701, då revning skedde över stadsjorden och till följd av Kungl. Maj:ts brev den 14 juni 1700 torpjorden underlades gruvlotterna och bergsmännen lämnades frihet att antingen utriva eller bibehålla torpen, varigenom gruv- och hyttarbetarna på en gång miste 98 tunnland $10^1/_2$ kappland åker, 359 tunnland $20^{11}/_{14}$ kappland äng och 85 tunnland 11 kappland hästhage, vilket allt de själva av utmarken uppröjt och uppodlat; samt att i följd härav och då de å östra sidan om Sala damm upptagna torp, vilkas åbor varit skyldiga att lämna arbete till hyttverken, blivit

på grund av kungl. brev den 28 mars 1734 underlagda prostgården, avsaknaden på bruksfolk blivit allt mer kännbar, i det gruv- och hyttarbetare således varit tvungna att avstå sina små bergsmansdelar och hellre utvälja något annat näringsmedel än att vidare uppoffra sin tid i det äventyrliga bergsarbetet, helst de som ännu kunde innehava dylika mindre delar levde i daglig fruktan att från dem bliva skilda. Till botande av den sålunda uppkomna bristen på arbetare vid silververket föreslog bergskollegium, att de, som då vore eller framdeles begåve sig i bergslagets arbete vid hyttan och gruvan, skulle få besitta sina jordägor till och med trettiotvåendedelar och att, så framt tillräckligt utrymme i staden till byggnad för dem skulle fela, de då måtte kunna få utsyning å utmarken, utan att därför vara förpliktade att av de större delägarna i tomten för jordägorna taga lösen, därvid det även skulle kunna tillåtas de större delägarna att nyttja de andres små gårdstomter i staden mot det att de ansvarade för gatläggning och andra själva platsen åtföljande onera; att silververkets hytt- och gruvarbetare måtte få åtnjuta en säker och okvald besittningsrätt å den gruvfrälsejord, de ägde eller framdeles förvärfva kunde, så länge de till verket utgjorde sedvanlig gruvjordskatt, helst som frälsejorden av forna Sveriges konungar endast blivit förlänad till bergverkets understöd; samt att den frälsejord, som av arbetarna då innehades, icke skulle få förskingras eller till andra försäljas, utan liksom hemmanen i järnbergslagen ständigt förblevo inom ståndet, jämväl denna bibehållas på det sättet, att den ej finge försäljas till andra än arbetare eller bergslagen i allmänhet, som den senare till de torftiga arbetarna kunde disponera.

Genom nådigt brev den 27 november 1764 lämnade Kungl. Maj:t sitt bifall och samtycke till vad bergskollegium sålunda föreslagit och hemställt.

Till följd av föreskriften i kungl. cirkulärbrevet den 15 oktober 1813, att städernas jord skulle, där sådant icke redan skett, för den s. k. salpetergärdens utgörande skattläggas till hemmantal, verkställdes år 1823 skattläggning av gruv- eller bergfrälsejorden, bergsmansjorden och bergshauptmansbostället Väsby. För skattläggningen av frälsejorden hade samma jord åren 1813—1820 blivit kartlagd av förste lantmätaren E. J. Granell och lantmätaren E. A. Möller. Vid skattläggningen av bergsmansjorden och bostället användes den för 1701 års revning upprättade kartan. Skattläggningsmännen föreslogo frälsejorden till $9^{15}/_{16}$ mantal, bergsmansjorden till 32 mantal och bergshauptmansbostället till $^{3}/_{16}$ mantal; och blev denna skattläggning fastställd av kammarkollegium den 18 juli 1826.

Emellertid blev den sålunda sammanslagna skogs- och utmarken, vilken varit gemensam icke blott för Sala stad utan även för tre hemman samt kyrkoherde- och komministersboställena i Sala socken, sedermera för undanröjande av flerahanda olägenheter, som visat sig vara förbundna med denna samäganderätt, genom ett den 30 maj 1835 avslutat skifte fördelad mellan staden och samdelägarna. Därefter blev stadens därvid bekomna lott, som fått namn av Sala stads och bergslags skog, genom ett under år 1839 verkställt och den 13 februari 1854 av magistraten i Sala fastställt skifte på det sätt disponerad, att, sedan nödigt utrymme blivit avsatt för stadens och bergslagets med flera allmänna behov samt till mulbete, boplatser och vedbrand för silververkets arbetare, det övriga efter tomtlag uppdelades på innehavarna av Sala bergslags 160 bergsmantomter, Väsby bergshauptmansboställ samt kyrkoherde- och komministersboställena.

Kort dessförinnan eller den 10 oktober 1851 hade Kungl. Maj:t genom nådig resolution förklarat, att det på bestämmelsen i 26:te punkten i stadens privilegier grundade förbudet mot bergsmansjords skiljande från den tomt och gård i staden, vartill densamma hörde, skulle upphöra att gälla.

De staden donerade hemmanen blevo sedan på grund av kammarkollegii beslut den 29 november 1853 helt och hållet uteslutna ur kronans jordeböcker och räkenskaper. Enahanda blev förhållandet med torpet Svepnäs.

Emellertid uppstod fråga om upplösning av det bestående rättsförhållandet mellan kronan och Sala bergslag. Kungl. Maj:t framlade för 1887 års Riksdag ett förslag till dylik upplösning, och detta förslag antogs av Riksdagen. Till följd härav anbefallde Kungl. Maj:t, genom nådigt brev den 13 juli 1887, kammarkollegium att med bergslagsintressenterna sluta avtal om upplösning av det bestående rättsförhållandet mellan kronan och bergslaget samt ordnande av åtskilliga därmed sammanhängande frågor i överensstämmelse med av Kungl. Maj:t och Riksdagen antagna grunder. Enligt det avtal, som i anledning härav upprättades att träda i kraft den 1 januari 1888, avstod kronan, mot återbekommande av vissa upplåtna rättigheter, till Sala bergslag gruvan och silververket, varjämte i avtalet intogs bestämmelse därom, att den till bergslaget förlänade »stads- eller bergsmansjorden» samt den så kallade gruvfrälse- eller bergfrälsejorden skulle med full äganderätt upplåtas, den förra åt bergslagsintressenterna och den senare till innehavarna, var för den del han innehade. År 1888 avhände sig bergslaget gruvan och silververket.

I sedermera uppkommen tvist mellan Sala stad och Sala bergslag angående bättre rätt till den vid berörda, av magistraten år 1854 fastställda delning för bergslagets gemensamma behov avsatta oskiftade skog och utmark, som i areal innehölle 2,423 tunnland 11,3 kappland, blev bergslaget genom Kungl. Maj:ts dom den 15 oktober 1895 förpliktat att den 1 april 1896 till staden avträda samma mark, varefter Kungl. Maj:t genom dom den 7 juni 1901 förpliktat en innehavare av två tilldelningar att därför till stadens skogsförvaltning utgiva arrende.

Enligt vad stadsfullmäktige i Sala i ett den 11 november 1895 avgivet yttrande meddelat funnos å den mark, som bergslaget sålunda förpliktats avträda till staden, följande särskilda slag av lägenheter:

1:o) Vissa smärre områden, som av magistraten efter bergsrättens eller allmänna rådstugans hörande upplåtits av utmarken till uppodling och bebyggande mot utgörande av viss årlig avgäld till stadskassan. Fyra sådana lägenheter funnes kvar. Dessa lägenheter hade ofta gått i handel, men lagfart hade icke beviljats å köpen.

2:o) Ett mycket stort antal små lägenheter, kallade *tilldelningar*. Dessa hade ursprungligen utgjorts av uppodlingar och boplatser för i Sala bergslags tjänst anställda arbetare. Dessa arbetare hade, efter därtill av bergsrätten eller bergslagets styrelse erhållet tillstånd, själva uppodlat marken och därå uppfört nödiga åbyggnader, som utan undantag tillhörde arbetarna. Ehuru arbetarna tillförsäkrats rätt till ifrågavarande tilldelningar endast så länge, arbetarna förbleve i bergslagets tjänst, hade de, även sedan bergslaget år 1888 sålt Sala gruva och silververk, fortfarande innehaft och brukat tilldelningarna.

3:o) Vissa mindre områden här och där i närheten av den så kallade bergsmansjorden, å vilka bergsmännen uppfört boningshus och andra för brukning av deras jord avsedda åbyggnader. Dessa benämndes *intagor* och torde i allmänhet hava tillkommit utan särskilt tillstånd; och erlades för desamma icke någon avgäld till staden eller bergslaget.

Enligt vad jag ovan anfört hava nu stadsfullmäktige i Sala hos Kungl. Maj:t anhållit om rätt för staden att till vederbörande innehavare försälja åtskilliga av dessa tilldelningar och intagor. De områden, som äro avsedda till försäljning, finnas upptagna å en av stadens skogsförvaltning upprättad förteckning och uppgivas omfatta en areal av sammanlagt 248 hektar 27 ar 19 kvadratmeter, varav belöper på tilldelningarna 157 hektar 2 ar 94 kvadratmeter samt å intagorna 91 hektar 24 ar 25 kvadratmeter. Försäljningen skulle äga rum under förutsättning, såväl att områdena, där så befunnes lämpligt, vid försäljningen gåves rakare och naturligare gränser, som ock att av inflytande

försäljningsmedel bildades en fond, varav räntan skulle användas för stadens utgifter.

I ett vid stadsfullmäktiges framställning fogat yttrande har Sala stads skogsförvaltning anfört, bland annat, följande.

Vid ovan omförmälda sammankomst år 1746 inför landshövdingen Cederbielke hade beslutits, att omkring gruvan och hyttan skulle utses tjänliga boplatser för de gruv- och hyttarbetare, som därav vore i behov. Samtliga de sålunda utsedda boplatserna, som fått benämning tilldelningar, vore belägna å den vid skiftet år 1839 för gemensamt behov avsatta mark, som genom 1895 års dom tillerkänts staden. Med tilldelningarna vore förenade större eller mindre områden, som innehavarna uppodlat och inhägnat. Flera vore av den storlek att därå kunde födas något eller några kreatur. Innehavarna ägde de å tilldelningarna uppförda husen, men tilldelningarna hade aldrig lagfarits eller intecknats. En stor del av dessa områden innehades ännu av personer, som arbetat vid Sala gruva och silververk. Emellertid hade besittningsrätten till många av dem numera övergått till personer, som icke haft eller hade något att skaffa med gruvan eller silververket, vadan de innehades av allehanda arbetare, som hade sin verksamhet i staden och dess omnejd. Om tilldelningsinnehavarna emellertid kunde förvärva äganderätt till denna jord, skulle ett ganska stort antal egna hem sålunda kunna bildas. För staden skulle det bliva ekonomiskt fördelaktigt, om en försäljning finge äga rum, helst staden därigenom skulle få ett kontant belopp i stället för jordområden, varav staden eljest, även om arrendeförhållandena beträffande dem bleve ordnade, skulle hava ganska liten inkomst. Staden erhölle avsevärd tillökning i beskattningsbar fastighet. Försäljningssumman skulle komma att uppgå till ett belopp, varå räntan komme att motsvara nuvarande arrendelopp, utan att de markvärden överskredes, som kunde anses förenliga med köparnas intressen.

Om mot förmodan någon avsevärd värdestegring skulle i framtiden uppstå å dessa områden, vilka låge mycket avlägset från stadsplanen, och på olika platser samt i de flesta fall vore av sådan beskaffenhet, att avsevärdare värdestegring svårligen kunde tänkas, skulle staden i allt fall komma i åtnjutande av fördelarna av områdenas därigenom ökade taxeringsvärden.

Beträffande den så kallade gruvfrälsejorden meddelade skogsförvaltningen tillika, att innehavarna därav alltid ansetts besitta densamma med full äganderätt och att samma jord lagfarits och intecknats, ävensom att gruvfrälsejorden, som sedan äldre tider varit revad och kart-

lagd samt år 1823 skattlagts för den så kallade salpetergärden, vore till läge och areal känd.

Rönngren och dennes medsökande anse däremot, att tilldelningsjorden är av så kallad gruvfrälse- eller bergfrälsejords natur och sålunda donerad till gruv- och hyttarbetare vid silververket samt sedermera med *full äganderätt* överlåten på innehavarna, var för den del han innehar. Icke heller kan, enligt deras mening, Sala stad hava på grund av Kungl. Maj:ts dom år 1895 blivit ägare av tilldelningsjorden. Vidare anföres, att särskild hänsyn måste tagas till de förhållanden, som uppstått genom den år 1746 beslutade utflyttningen, varigenom de gruv- och hyttarbetare, som nödgats flytta ur staden på grund av stadsplanens otillräcklighet, då fått sig anvisade boplatser å stadens donationsjord. Härigenom måste dessas rättsinnehavare efter dem anses hava erhållit samma rätt till dessa platser, som de förut ägt till sina gårdar i staden.

Vid ett inför magistraten i Sala den 10 november 1908 hållet sammanträde hava emellertid åtskilliga tilldelningsinnehavare förklarat sig villiga att erlägga löseskillning för sin jord för att därigenom vinna lagfart.

I avgivet utlåtande har magistraten i Sala på det livligaste tillstyrkt bifall till stadsfullmäktiges ansökning samt såsom sin bestämda uppfattning uttalat, att tilldelningsinnehavarna endast hava nyttjanderätt, varför magistraten avstyrkt, att någon hänsyn måtte tagas till deras ansökan.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län har i infordrat utlåtande av den 17 mars 1907 anfört, att enär ifrågavarande tilldelningar och intagor vore belägna å det område, som genom Kungl. Maj:ts dom den 15 oktober 1895 tilldömts staden, torde äganderätten även till dessa tilldelningar och intagor hava tillerkänts staden. Tilldelningsinnehavarna, som fått sin nyttjanderätt upplåten av Sala bergslag, torde således numera icke hava någon som helst rätt till ifrågavarande lägenheter. Vid tilldelningsinnehavarnas framställning borde alltså, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes åsikt, ej fästas avseende. Sala stad avsåge med sin underdåniga ansökning att låta tilldelningsinnehavarna, mot en skälig köpeskilling, erhålla äganderätt till de lägenheter, de nu innehava. Enär härigenom en stor mängd egna hem skulle bibehållas såsom sådana och därjämte en länge pågående stridighet mellan Sala stad och tilldelningsinnehavarna härigenom skulle bliva löst, tillstyrkte Kungl. Maj:ts befallningshavande bifall till stadsfullmäktiges framställning under förutsättning likväl, att staden kunde anses hava genom 1895 års

dom tillerkänts äganderätt till den mark, ansökningen avsåge. Därest åter stadens äganderätt till samma mark icke skulle anses behörigen styrkt, ansåge Kungl. Maj:ts befallningshavande, att staden borde hänvisas att vid vederbörlig domstol anhängiggöra tvist med tilldelningsinnehavarna angående äganderätten till ifrågavarande jord och ansökningen lämnas vilande till dess äganderättstvisten slutligen prövats.

I underdånigt utlåtande den 16 november 1909 har kammarkollegium meddelat, att genom den i ärendet verkställda undersökningen icke vunnits upplysning om, huruvida någon eller några av de lägenheter, varom fråga är och vilka enligt uppgift samtliga skola vara belägna inom det område, som genom 1895 års dom tillerkänts Sala stad, då innehafts av enskilda personer med sådan rätt, att lägenheterna skulle kunna antagas icke varit hänförliga till eller inbegripna i samma område. Kollegium har därför dels hemställt, att vad Rönngren och hans medsökande anfört och påstått måtte finnas icke förtjäna avseende, och dels till bifall förordat stadsfullmäktiges framställning.

Justitiekanslersämbetet, vars utlåtande jämväl infordrats, har, med hänsyn till de av stadsfullmäktige åberopade, av Kungl. Maj:t den 15 oktober 1895 och den 7 juni 1901 meddelade domar ansett den av C. G. Rönngren med flera gjorda framställningen böra lämnas utan avseende.

Vad angår stadsfullmäktiges ansökning, har justitiekanslersämbetet anfört, att enär de ifrågavarande tilldelningarna och intagorna utgöras av jord, som av kronan donerats till Sala stad, lära de i nådiga skrivelsen till kammarkollegium angående dispositionen av dylik jord den 27 januari 1899 givna bestämmelser vara i föreliggande ärende tillämpliga. Enligt handlingarnas föranledande äro de ifrågakomna områdena belägna utom stadsplanen. Det framgår av nämnda nådiga skrivelse, att medgivande att till enskilda föryttra donationsjord utom stadsplanen avsetts skola lämnas allenast i sådana undantagsfall, då av särskilda skäl upplåtelsen kan visas vara av det gagn för staden, att donationsändamålet må kunna anses varda genom upplåtelsen uppfyllt.

Sedan justitiekanslersämbetet härefter redogjort för de skäl, som anförts för stadsfullmäktiges anhållan, yttrar ämbetet, att det kan ifrågasättas, huruvida de till stöd för stadsfullmäktiges ansökning sålunda åberopade skälen konstituera ett sådant undantagsfall, som i förenämnda nådiga skrivelse den 27 januari 1899 förutsättes skola föreligga, för att donationsjord utom stadsplan skall få försäljas. Huvudsakligen samma skäl torde nämligen kunna anföras i varje fall, där fråga uppstår om avyttring av donationsjord. Då emellertid de åberopade skälen måste

anses tungt vägande och samtliga i ärendet hörda myndigheter funnit dem böra föranleda nådigt bifall till ansökningen, ville justitiekanslersämbetet för sin del icke avstyrka densamma.

Vid nådigt bifall till stadsfullmäktiges ansökning ansåg justitiekanslersämbetet det böra fastställas vissa grunder, efter vilka köpeskillingarna för de till försäljning avsedda områdena skulle bestämmas. Om staden i detta hänseende lämnades alldeles fria händer, saknades den säkerhet för att jorden icke avhändes staden till underpris, som kronan såsom donator av jorden hade rätt att fordra. Dessa grunder tillkomme det dock icke justitiekanslersämbetet att föreslå.

Vidare borde föreskrivas:

att den av försäljningsmedlen bildade fonden skall av drätselkammaren förvaltas under särskild benämning, utmärkande att fonden består av köpeskillingar för donationsjord;

att fonden icke får förminskas;

och att viss del, exempelvis $^1/_{20}$, av årliga ränteavkastningen skall läggas till kapitalet, detta sistnämnda för att, då i regel penningens värde sjunker under det att jordens värde stiger, uppehålla fondens värdenivå.

Enär den omförmälta fonden skall träda i stället för donationsjorden, vilken icke lagligen kan abalieneras och således ej heller förskingras, måste så säkra garantier som möjligt sökas för att ej heller fonden under tidernas lopp genom brottslig eller vårdslös förvaltning utsättes för förskingring. Möjligen borde därför, såsom ägt rum i en del andra fall, där fråga varit om donationsmedels förvaltning, föreskrifter jämväl meddelas om de värdepapper, i vilka fonden må placeras.

Justitiekanslersämbetet har ansett sig även böra fästa uppmärksamheten därpå, att det kan ifrågasättas, huruvida icke Riksdagens samtycke erfordras till den ifrågavarande jordens försäljning. Enligt 77 § regeringsformen får kronojord icke kronan avhändas utan Riksdagens samtycke. Den jord, varom nu är fråga, har visserligen av kronan donerats till staden Sala, som enligt samma grundlagsrum också är berättigad »njuta laglig rätt därå till godo», men jorden är dock icke enligt justitiekanslersämbetets mening helt och hållet avhänd kronan och det allmänna, ty enligt gällande författningar kan jorden icke gå i handel och vandel emellan enskilda, och kronan är alltjämt både berättigad och i stånd att upprätthålla de om jordens disposition meddelade föreskrifter. Först genom jordens försäljning till enskilda upphör fullständigt kronans dominium över jorden, och kronan har sedan

att i fråga om tillsynen över donationen hålla sig allenast till det kapital, som trätt i jordens ställe. För inhämtande av Riksdagens samtycke, säger justitiekanslersämbetet, talar även den omständigheten, att ett bifall till stadsfullmäktiges ansökning innebär ett brytande med den grundsats, som genom århundraden varit gällande i fråga om den av kronan till städerna donerade jorden.

Sedan stadsfullmäktige i Sala därefter anmodats att avgiva förslag till grunder, efter vilka köpeskillingarna för de till försäljning avsedda områdena skulle bestämmas, hava stadsfullmäktige vid sammanträde den 19 december 1910 föreslagit följande föreskrifter.

Till grund för köpeskillingarna skall läggas en värdering av de områden, som kunna ifrågakomma till försäljning. Vid denna värdering bör fästas avseende såväl vid områdets storlek och jordens beskaffenhet som ock vid områdets belägenhet och övriga på dess värde inverkande faktorer; dock att, där utrönas kan, att de nuvarande jordinnehavarna själva verkställt odlingar å jorden eller till föregående innehavare utgivit ersättning för tidigare odlingar, vid köpeskillingarnas bestämmande hänsyn jämväl må tagas till nämnda förhållande.

Värderingen verkställes av en för sådant ändamål utsedd nämnd, bestående av tre ledamöter, av vilka kronan äger att utse en och stadsfullmäktige de båda övriga.

Stadsfullmäktige äga att pröva och bestämma, vilka områden som böra försäljas eller fortfarande bibehållas såsom stadens egendom.

Det värde, som på ovan angivet sätt åsättes visst område, får icke vid köpeskillingens bestämmande underskridas.

De områden, som komma att försäljas, skola genom lantmäteriförrättning till sina gränser bestämmas och kartläggas.

Av inflytande försäljningsmedel bildas en fond, som ställes under förvaltning av drätselkammaren i Sala, och av vilken den årliga räntan fördelas sålunda, att nio tiondelar användas för stadens gemensamma behov och en tiondel lägges till kapitalet såsom motsvarande en tänkt värdestegring å den försålda marken.

Frågan om städernas disposition över den till dem donerade jorden var i anledning av en motion inom andra kammaren föremål för behandling vid 1911 års Riksdag. Därvid beslöt andra kammaren för sin del, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att ett övervägande måtte äga rum, huruvida ej dispositionen över den till städerna under villkor av oförytterlighet donerade jord borde, såvitt på staten ankomme, närmare ordnas genom nya föreskrifter, utfärdade under medverkan även av Riksdagen. Första kammaren biträdde på det sätt

Andra kammarens beslut, att Första kammaren för sin del beslutade, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida ej beträffande städernas disposition av den till dem under villkor av oförytterlighet donerade jord sådana villkor och förbehåll borde uppställas, att denna jords ändamål att bereda städerna varaktig nytta upprätthölles. Någon sammanjämkning av besluten skedde icke, vadan någon riksdagsskrivelse i ämnet ej kom till stånd.

Jämväl vid 1913 års Riksdag är frågan om dispositionen av städernas donationsjord motionsvis väckt.

Några allmänna föreskrifter angående städernas donationsjord utöver dem, som lämnats genom kungl. brevet den 27 januari 1899, hava icke sedermera meddelats, och det är att förutse, att förarbeten för en dylik författning komma att bliva både svåra och tidsödande. Vanskligheter komma tvivelsutan att möta, då man under nuvarande ekonomiska förhållanden söker finna ett sätt att tillgodose donationernas ändamål att lända respektive städer i sin helhet till gagn, utan att därvid beröva dem möjligheten att göra jorden inbringande. Beträffande jord utom stadsplanen — varå tomträttsinstitutet icke är tillämpligt — synes det rent av kunna ifrågasättas, om icke nya upplåtelseformer måste skapas.

Emellertid är det klart, att det i särskilda städer kan visa sig önskvärt att, utan avvaktande av en allmän författning, kunna träffa avgörande beträffande till dem upplåten donationsjord.

Vad nu Sala angår stadgas visserligen i ovan återgivna privilegiebrev, att jorden upplåtes »till evärdelig egendom». Att döma av kammarkollegii utredning av den 30 december 1897, synes man dock icke av ett dylikt uttryck få draga den slutsatsen, att staden skulle hava frihet att avhända sig donationsjorden. En sådan uppfattning har tydligen ej heller omfattats av stadsfullmäktige, då de hos Kungl. Maj:t gjort ansökning om tillstånd till försäljningen.

Den jord, till vars försäljning medgivande nu begäres, består av ett stort antal små lotter, belägna utanför stadsplanen och spridda på olika ställen av stadens synnerligen vidlyftiga donationsjord på sådant sätt, att det synes oantagligt, att de under några förhållanden, som nu kunna tagas i beräkning, komma att falla under stadsplanen. De innehavas för närvarande av enskilda personer, som i regel äro ägare till de å lotterna uppförda byggnaderna. På frågan om rättsförhållandet mellan dessa enskilda innehavare och staden skall jag icke ingå. Den frågan torde, därest mot förmodan icke godvillig överenskommelse skulle komma till stånd, vara av beskaffenhet att tillhöra domstols prövning.

I den mån emellertid områdena i fråga äro donationsjord, synes staden såväl som de enskilda bäst gagnas därmed, att lotterna få försäljas. Staden erhåller därigenom större inkomst utan betungande förvaltning, och ett ej ringa antal, enligt uppgift omkring 400, familjer få tillfälle att för en lindrig köpeskilling förvärva ett eget hem. Då man icke för närvarande kan förutse något allmänt ändamål, som skulle stå hindrande i vägen för en sådan försäljning, och då staden efter avyttringen skulle ha kvar donationsjord till en omfattning av något över 9,260 hektar, enligt vad kammarkollegii nyssnämnda utredning av 1897 utvisar, har jag för min del ansett mig böra tillstyrka tillstånd till försäljningen. På grund av områdenas belägenhet utanför stadsplanen är en upplåtelse under tomträtt i förevarande fall utesluten.

Härvid är det emellertid av största vikt, att sådana villkor stadgas, att dels staden erhåller skälig gottgörelse för områdena i fråga och dels de blivande köpesummorna verkligen för framtiden komma staden tillgodo. I sådant avseende synas mig de av stadsfullmäktige den 19 december 1910 beslutade grunder och villkor kunna godkännas med allenast den ändring, att den av de blivande köpeskillingarna bildade fonden, som ej får till kapitalet minskas utan genom visst tillskott av ränteavkastningen årligen ökas, skall redovisas i obligationer, som utfärdats eller garanterats av staten, eller i allmän hypoteksbanks obligationer eller i fordringsbevis, utfärdade av riksbanken eller av annan bank, vars reglemente blivit av Konungen fastställt, eller i skuldförbindelser, för vilka staden äger säkerhet genom inteckning i fast egendom inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet. Därjämte torde böra bestämmas, att fonden skall förvaltas av, förutom stadens drätselkammare, jämväl en av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet utsedd person.

Då jag anser, att Riksdagens samtycke bör inhämtas till den ifrågasatta, så betydande dispositionen av till Sala donerad jord, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen — — —».

Utskottet.

På sätt departementschefen erinrat, har frågan om städernas disposition över den till dem donerade jorden i anledning av väckt motion varit föremål för behandling vid 1911 års Riksdag, därvid båda kamrarna var för sig uttalat sig för utarbetandet av närmare bestämmelser rörande dispositionen av dylik jord, ehuru, till följd av kamrarnas olika ståndpunkt ifråga om Riksdagens rätt till medverkan i dylikt hänseende, någon riksdagsskrivelse i ämnet icke kommit till stånd. Även vid innevarande års Riksdag har samma fråga varit före med enahanda utgång som år 1911. Utskottet anser emellertid, att då Kungl. Maj:t, såsom

nu skett, i ett visst fall till Riksdagens prövning hänskjutit frågan om disposition av dylik till stad donerad jord, avgörande i frågan bör kunna träffas utan avvaktan på tillkomsten av allmänna bestämmelser rörande städernas donationsjordar, särskilt som den nu förevarande frågan enligt utskottets mening är av den beskaffenhet, att prövningen därav icke lämpligen bör uppskjutas.

Såsom av utredningen i ärendet framgår, hava stridigheter sedan länge pågått mellan Sala stad och vissa å stadens donationsjord boende s. k. tilldelningsinnehavare, vilka senare — ehuru boende å tilldelningar, som genom Kungl. Maj:ts dom den 15 oktober 1895 tilldömts staden — förmena sig hava äganderätt till den av dem innehavda marken. För att få slut på stridigheterna har staden nu anhållit om tillstånd att till de olika innehavarne få försälja tilldelningarna. Denna framställning från stadens sida synes, enligt vad handlingarna i ärendet giva vid handen, jämväl hava dikterats av önskan att bereda tilldelningsinnehavarna — vilka i regel äga de å tilldelningarna uppförda husen — tillfälle att grunda självständiga egna hem.

I ärendet hörda myndigheter hava icke heller haft något att erinra mot den av staden gjorda framställningen, varemot en av C. G. Rönngren med flera personer såsom kommitterade för tilldelningsinnehavarna gjord framställning, att de ifrågavarande områdena måtte utan vederlag upplåtas till innehavarna med full äganderätt, av samtliga myndigheter under hänvisning till 1895 års dom avstyrkts. Då vidare Rönngren och dennes medsökande förklarat det vara deras önskan att erhålla äganderätt till jorden samt dessutom åtskilliga tilldelningsinnehavare vid sammanträde inför magistraten i Sala anmält sig villiga att erlägga löseskilling för sin jord för att därigenom vinna lagfart, vill det synas utskottet som om ett bifall till stadens framställning, vilket för övrigt torde vara enda utvägen att få slut på det nuvarande osäkerhetstillståndet, är av beskaffenhet att tillgodose samtliga parters intressen. Särskilt torde ock böra framhållas att vid ett bifall till förslaget icke mindre än omkring 400 familjer skulle beredas tillfälle att för en ringa köpeskilling förvärva egna hem och erhålla äganderätt till de lägenheter, som de nu innehava, vartill kommer att staden skulle vid bifall till förslaget erhålla större inkomst från jorden och befrias från en kostsam förvaltning av densamma. Tungt vägande skäl synas alltså utskottet tala för bifall till den av staden gjorda framställningen i ämnet. Emellertid anser utskottet det å andra sidan av vikt, att staten såsom donator erhåller säkerhet för att områdena ifråga åsättas ett med hänsyn såväl till det allmännas som tilldelningsinnehavarnas intressen skäligt

pris samt att köpelikviderna verkligen för framtiden komma staden tillgodo, och finner utskottet de av departementschefen i sådant hänseende förordade åtgärder böra av Riksdagen i huvudsak godkännas.

Utskottet, som utöver det nu sagda icke haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts framställning, får sålunda hemställa,

att Riksdagen må förklara, att från dess sida hinder ej möter mot försäljning av vissa, enligt stadsfullmäktiges i Sala uppgift till stadens donationsjord hörande, utanför stadsplanen liggande så kallade tilldelningar och intagor, vilka enligt åberopad förteckning utgöra tillhopa 248 hektar 27 ar 19 kvadratmeter, under förutsättning att köpeskillingarna bestämmas på sätt i statsrådsprotokollet närmare angives, samt att av försäljningsmedlen bildas en fond, beträffande vars förvaltning meddelas bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i statsrådsprotokollet angivits.

Stockholm den 25 april 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

GÖSTA TAMM.

Närvarande: herrar Tamm, Odelberg, frih. De Geer, Paulson, Fahlén, Lindblad, Pers, Ericsson, Lundell, Kronlund, Andersson, Linders, Bosson, Tysk och Olausson.

Reservation

av *S. Linders*, som anfört:

Enär utredningen i ärendet visar hän på mycket oklara rättsförhållanden mellan staden och tilldelningsinnehavarne — särskilt anmärkningsvärt tyckes mig det förhållandet vara, att åtskilliga stadens innevånare efter den stora branden 1736 i vederlag för mistade tomter i staden erhöllo boplatser på ifrågavarande donationsjord — så har jag

ansett, *att Kungl. Maj:ts proposition icke bort bifallas.* Som ytterligare skäl för avslag har jag framhållit, att innan en framställning som denna bifalles borde en preliminär överenskommelse mellan staden och tilldelningsinnehavarna hava förelegat. Jag har anspråk på, att staten ser till att lämpliga och billiga villkor träffas för dessa omkring 400 familjer på kronans gamla jordområden, innan staten helt tager sin hand ifrån dem.

Ifall Kungl. Maj:ts proposition eventuellt bifalles har jag ansett, att den föreslagna uppskattningsnämnden av tre personer, därav kronan skulle äga utse en och staden två, hade bort utses på så rimlig och rättvis grund, *att tilldelningsinnehavarna gemensamt* (exempelvis vid sammanträde inför en av länsstyrelsen förordnad person) *hade ägt utse den ena ledamoten.*